

Ємець Олег Миколайович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;
Нирка Ігор Богданович,
аспірант докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗШУКУ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ОСІБ, ЯКІ ПОТЕРПІЛИ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ ВИКОРИСТАННЯ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Одним із найактуальніших питань сьогодення, яке набуло особливого суспільного резонансу після повномасштабного збройного вторгнення країни-агресора на територію України, що відбулось 24 лютого 2022 року та триває по теперішній час, є розшук зниклих безвісті осіб, у тому числі тих, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройному конфлікті.

Особливості роботи оперативних підрозділів Національної поліції в даному напрямку можна поділити на декілька груп, які, в свою чергу, поділяються в залежності від певних версій та категорій зниклих безвісті осіб, а саме:

- зниклі безвісті під час примусового переміщення з тимчасово окупованої території України на територію країни-агресора;
- зниклі безвісті громадяни України, що залишились на тимчасово окупованій території, з їх використанням для примусової праці (трудове рабство);
- зниклі безвісті діти-сироти, що знаходились у відповідних соціальних закладах, розташованих на тимчасово окупованій території України;
- військові та інші громадяни України, які брали участь у збройному конфлікті на лінії зіткнення та зникли безвісті.

Під час проведення заходів щодо встановлення зазначених категорій безвісті зниклих осіб необхідно провести як загальні, так і оперативно-розшукові заходи, а також слідчі і негласні слідчі (розшукові) дії, заходи оперативного (ініціативного) пошуку в залежності від конкретних обставин. Крім того, успіх великою мірою залежить від належного рівня організації роботи з штатними та позаштатними негласними працівниками. До загальних заходів необхідно віднести такі, як:

- встановлення анкетних даних зниклої особи, дати та місця народження, номери мобільних телефонів;
- встановлення близьких родичів зниклої особи, їх номерів мобільних телефонів;

- встановлення близького кола спілкування зниклої особи, анкетних даних, номерів мобільних телефонів тощо;
- встановлення точної дати, часу та останнього місця перебування зниклої особи;
- встановлення конкретних обставин, за яких особа зникла безвісті;
- проведення аналізу за номером мобільного телефона;
- здійснення моніторингу місця знаходження мобільного телефону, насамперед, щодо останніх 3–5 днів до зникнення його з мережі;
- перевірка особи за наявними автоматизованими базами даних (для перевірки інформації, чи не знаходиться розшукувана особа на території України);
- з метою перевірки можливого знаходження особи на території Євросоюзу надати відповідний запит (використання можливостей Європолу).

До спеціальних заходів із розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, можна віднести такі, як:

- проведення окремих оперативно-розшукових заходів, в яких виникне необхідність при досягненні відповідної цілі;
- проведення оперативної роботи з метою придбання джерел інформації серед посадових осіб, які можуть мати чи мають відношення до зазначеного питання;
- проведення оперативної комбінації, яка сприятиме досягненню поставленої мети;
- проведення оперативно-розшукових та інших заходів на тимчасово окупованих територіях чи на території країни агресора силами негласного апарату.

Розглядаючи це питання скрізь призму підрозділів Національної поліції, то згідно з частиною третьою статті 13 Закону України «Про національну поліцію» [1], у її складі функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення.

Серед переліку зазначених підрозділів, згідно з функціональними обов'язками, вказаною проблемою займається лише незначна частина кримінального блоку, а саме підрозділи карного розшуку та слідчі, причому як правило рівня районних (міських) органів Національної поліції. Розпочинається така робота переважно після надходження заяви про безвісті зниклу особу. Із зазначеного можна зробити висновок, що вочевидь їх можливості виходячи із реалій сьогодення недостатні та зазначені працівники, в силу службового навантаження фізично не можуть в повній мірі приділити

увагу розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах.

Крім того, з 2014 року в Україні з'явилося таке явище як «тимчасово переміщені особи». Це люди, які в силу обставин військового вторгнення на територію України вимушені були переїхати з тимчасово окупованих територій на підконтрольну українській владі територію. Вказане явище набуло значного поширення після повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. При зверненні тимчасово переміщених осіб з відповідними заявами про зникнення безвісті людей на тимчасово окупованих територіях, в правоохоронні органи за місцем фактичного перебування, досудове розслідування, як правило, проводиться тим органом, який прийняв відповідну заяву. Зазначений факт негативно впливає на якість та строки проведення як слідчих (розшукових) дій, так і оперативно-розшукових заходів з тих причин, що фактичне місце вчинення злочину знаходиться на непідконтрольній українській владі території та на значній відстані від органу досудового розслідування. Зазначений факт ускладнює, а в деяких випадках унеможливує ефективне проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Крім відсутності відповідного профільного підрозділу слід виділити таку проблему, як кваліфікація злочину, яку визначають слідчі підрозділи в даному випадку. При наявності заяви про зникнення безвісті особи, зазначена подія кваліфікується як злочин, передбачений ч. 1 ст. 115 КК України (умисне вбивство) [2]. Як правило, у всіх зазначених вище випадках слідчі (розшукові) дії проводяться згідно з певними методичними рекомендаціями (шаблоном), що не враховує вищевказані особливості та обставини. Обґрунтуванням цього є те, що з часів проголошення незалежності правоохоронна система України не мала прецедентів повномасштабного військового вторгнення та була політично і юридично орієнтована на правовий досвід європейських країн, що живуть у мирному часі.

Проведене дослідження дозволило відзначити такі проблеми під час розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, як:

- недооцінка рівня небезпеки сучасного стану цієї проблеми (протиправої діяльності), неповний аналіз результатів боротьби та не визначення пріоритетних напрямів протидії цим явищам;

- неналежне ресурсне забезпечення;

- використання оперативними та слідчими підрозділами застарілих методичних рекомендацій щодо викриття й розслідування злочинів зазначеної категорії, обліку та звітності щодо результатів своєї роботи;

– відсутність досконалої правової бази, у той час коли криміногенна ситуація стрімко змінюється.

Ідентифікація зазначених актуальних питань розшуку зниклих безвісті осіб, які потерпіли від торгівлі людьми з метою використання у збройних конфліктах, а також оприлюднення результатів проведеного дослідження, сприятиме продовженню пошуку найбільш ефективних шляхів вирішення цієї проблеми з урахуванням впливу того, що на території України проводяться бойові дії, і, на превеликий жаль, значна її частина зруйнована та окупована.

Список використаних джерел

1. Про національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25–26. Ст. 131.

Злагода Ольга Валеріївна,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Приходько Катерина Григоріївна,

старший програмний координатор
Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ З НАЦІОНАЛЬНИМИ ПАРТНЕРАМИ В УКРАЇНІ

Ситуація, що виникла з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, актуалізує негайне застосування комплексного, оперативного і безпрецедентного використання заходів воєнного, економічного, політичного і правового характеру у зв'язку із забезпеченням в умовах воєнного стану прав людини загалом та права знати про долю зниклого родича зокрема відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Важливим питанням в цьому контексті є інтеграція до національної системи практик європейських країн, які пережили збройний конфлікт. Позаяк на території України зникає безвісти значна кількість осіб, їх родичі та близькі мають право володіти інформацією стосовно зниклих безвісти родичів.

Примусове переміщення, викрадення людей, розділення сімей, включаючи незаконне усиновлення та торгівлю людьми, страти без